

РЕЦЕНЗІЇ. ПОДІЇ

ЛІТУРГІЙНИЙ ПЕРЕКЛАД НА ПЕРЕХРЕСТІ КУЛЬТУРНОЇ ІСТОРІЇ Й ТЕОЛОГІЇ

Рецензія на:

Шмігер Т. Літургійний переклад України та Польщі: компаративний підхід до тексту, релігії та культури. Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2024. 308 с.

Монографія Тараса Шмігера “Літургійний переклад України та Польщі: компаративний підхід до тексту, релігії та культури” є міждисциплінарною працею, що виконана на перетині перекладознавства, історії культури і теології та є порівняльним дослідженням літургійного перекладу України і Польщі крізь призму теоретичних постулатів, історичних фактів і текстології.

Традиційними перекладознавчими проблемами, з якими стикається будь-який перекладач, вважають лексичну точність, культурну відповідність, догматичну правильність, поетичну виразність і перформативну функційність. Своє бачення цієї сукупності лінгвістичних і богословських труднощів, а також способи їх подолання, пропонує автор рецензованої праці – Тарас Шмігер.

Актуальність рецензованої праці увиразнюється тим фактом, що літургійному перекладу приділяється набагато менше уваги, ніж перекладу Біблії. У рецензованій книзі науковець звернувся до лексичного, граматичного та фонетичного тлумачення літургійних слів, що, на переконання автора, має увійти в сферу культурної та теологічної герменевтики.

Наукова новизна рецензованої монографії є безсумнівною і визначається її міждисциплінарною методологічною платформою, що передбачає врахування цілої низки параметрів для розуміння особливостей літургійного тексту, потрібних для його відтворення, а також для уникнення “підводних каменів”, з якими може зіткнутися будь-який перекладач. До дисциплін, що потребують врахування під час перекладу літургійних текстів, Тарас Шмігер слушно відносить антропологію (як відображення колективної пам’яті конкретної спільноти в конкретних обставинах), історію (для розкриття контексту описуваних подій і об’єктів), літературознавство (для визначення поетичних, риторичних та жанрових характеристик літургійного тексту), психологію ((для з’ясування типів реакції (позитивної, негативної, етичної, благоговійної тощо)) та лінгвістику (для подолання асиметрії вираження дійсності між давніми та новими мовами).

Новим та перспективним вважаю те, що головним критерієм оцінки якості літургійного перекладу в монографії визнається “догматична еквівалентність”, яка тлумачиться як багатокomпонентне явище.

Структура монографії логічно віддзеркалює розподіл перекладознавства на теорію, історію та критику. У першому розділі висвітлено основні теоретичні засади літургійного перекладу, що є суттєвими для порівняльного аналізу літургійних традицій. У полі зору автора перебувають складні теоретичні питання, що не мають однозначного трактування в сучасній науці, зокрема параметри для оцінки літургійного тексту, що визначаються можливістю виявлення компонентів еквівалентності; потенційні проблеми перекладу; паратекстуальні особливості літургійної практики. Стосовно назв літургійних книг, цікавим є пояснення того, як самі назви можуть сприяти розумінню літургійного перекладу та як їх треба перекладати в сучасній видавничій галузі.

Значне зацікавлення викликає другий розділ, в якому надається власне бачення культурних, літературних питань та історії церкви України й Польщі. Тарас Шмігер висвітлює сприйняття літургійних текстів упродовж цілого тисячоліття та аналізує їхню роль у житті людини. Автор робить справедливий висновок про те, що вирішальним чинником у Середні віки була мова, адже церковнослов'янська мова значно вплинула на формування ранньої української літератури, на відміну від латинської, що не мала подібного впливу на ранню польську літературу. З іншого боку, Тарас Шмігер враховує той факт, що в католицькому світі польська релігійна писемність зазнала значного впливу розвитку друкарства, що згодом було підхоплено в українському православному середовищі. Автор детально аналізує сприятливі і несприятливі умови для розвитку літургійного перекладу у двох країнах.

На наше переконання, вдалим є і третій розділ роботи, в якому визначено лінгвістичні інструменти, які доцільно застосовувати для тлумачення та оцінки якості перекладу певних літургійних рис. Особливо цікавим вважаю розгляд феміністичних мотивів в літургійному перекладі, зокрема образу Діви Марії як ключового образу християнського Богослужіння.

У сучасному перекладознавстві переклад сприймається як двостороннє явище, що поєднує в собі естетичні та етичні питання. Проте, якщо естетичній стороні наразі приділено достатньо уваги, етична сторона обмежується аргументами про те, наскільки можливо чи варто скорочувати чи змінювати цільовий текст. Натомість Тарас Шмігер пропонує поглянути на питання глибше крізь призму асиметрії ставлення до тексту: з позиції літургиста, лінгвіста чи вірника, і саме ця асиметрія, на слушну думку науковця, може призвести до конфлікту між бажаним і реальним способом інтерпретації літургійного тексту.

Монографічне дослідження вельмишановного автора, безумовно, є помітним науковим явищем у сучасному перекладознавстві й теології. В цій книзі не тільки ініційовано постановку нових теоретичних та практичних питань у галузі літургійного перекладу, але й запропоновано відповіді на них.

Наталя БІГУНОВА,
Одеський національний університет
імені І. І. Мечникова